

Sylwester Kozak

Wydział Nauk Ekonomicznych
Szkoła Główna Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie

Czy niskie stopy procentowe zmniejszają udział dochodów odsetkowych w bankach spółdzielczych w Polsce?

Abstrakt: Niekonwencjonalna polityka monetarna prowadzona przez banki centralne po światowym kryzysie finansowym doprowadziła do pojawienia się zerowych, a nawet ujemnych stóp procentowych. Na podstawie danych z Europejskiego Banku Centralnego, Narodowego Banku Polskiego i Komisji Nadzoru Finansowego za lata 2009–2017 zauważono, że wieloletnie utrzymywanie ultraniskich stóp procentowych przyczynia się do obniżenia marży odsetkowej netto i udziału dochodów odsetkowych w dochodach działalności bankowej w krajach strefy euro. W Polsce i innych krajach Europy Środkowo-Wschodniej nastąpił proces odwrotny. Niższe stopy procentowe sprzyjały zwiększeniu akcji kredytowej i udziału wyniku odsetkowego. Duże banki spółdzielcze rozszerzając obszar działalności na duże aglomeracje miejskie, realizowały strategię podobną do sektora banków komercyjnych. Małe banki spółdzielcze mając ograniczone możliwości zwiększania akcji kredytowej, znacznie wolniej zwiększały udział zarówno dochodów odsetkowych, jak i nieodsetkowych. Wyniki wskazują, że dla dochodów odsetkowych dochody nieodsetkowe w dużych bankach spółdzielczych są komplementarne, a w małych są substytucyjne i stanowią narzędzie do ich dywersyfikacji.

Słowa kluczowe: pośrednictwo finansowe, bank, stopy procentowe

Kody JEL: G000, G210, E43

Wstęp

Łagodzenie polityki monetarnej przez banki centralne większości wysokorozwiniętych gospodarek świata doprowadziło do ustalenia się stóp procentowych na poziomach zbliżonych lub niższych od zera. Do instrumentarium polityki pieniężnej

Sylwester Kozak <https://orcid.org/0000-0001-9485-6704>

 sylwester-kozak@sggw.pl, SGGW, WNE, ul. Nowoursynowska 166, 02-787 Warszawa

banków centralnych w kilku krajach, m.in. Danii, Japonii, Szwajcarii, Szwecji, Węgier czy strefie euro, wprowadzono operacje finansowe o ujemnej stopie procentowej¹.

Nadrzędnym celem wieloletniego utrzymywanie przez nie ultraniskich stóp procentowych było zahamowanie deflacji i pobudzenie koniunktury gospodarczej. Ubocznym skutkiem tych działań stało się jednak zawężenie marży odsetkowej netto, osłabienie tempa wzrostu wyniku odsetkowego i zdolności do podnoszenia kapitałów własnych przez banki.

Procesy te są źródłem ryzyka dla stabilnego działania sektora bankowego, o czym informują banki centralne w swych raportach stabilności finansowej. Wskazują m.in., że osłabienie dochodowości banków wynika z długotrwałego utrzymywania się niskich stóp procentowych². Zauważają też, że sytuacja ta wywiera na banki presję do poszukiwania zysków na operacjach generujących dochody nieodsetkowe. Operacje te często nie są klasycznie bankowe i nie zawsze są efektywnie realizowane. Ich przykładami są m.in.: obrót papierami wartościowymi, działalność ubezpieczeniowa czy obrót instrumentami pochodnymi. Angażowanie się banków w nowe rodzaje operacji finansowych przyczynia się do stopniowej zmiany struktury ich dochodów i wpływa na ich stabilność finansową.

Mniejsze banki, m.in. banki spółdzielcze, koncentrują zazwyczaj swoją działalność na klasycznej bankowości, tj. przyjmowaniu depozytów i udzielaniu kredytów. Głównym dochodem tak prowadzonej działalności jest wynik odsetkowych. Spadek, a także długotrwałe utrzymywanie się niskich i ultraniskich stóp procentowych często ogranicza ich wynik odsetkowy i w konsekwencji zmniejsza ich dochodowość oraz zdolność do podwyższania kapitałów własnych. Większość banków spółdzielczych realizuje strategię klasycznej bankowości. Sprawia to, że utrzymywanie się niskich stóp procentowych może wprowadzić do ich działalności ryzyko zmniejszenia się dochodowości i pogorszenia adekwatności kapitałowej. Zwiększyło to może także prawdopodobieństwo angażowania się banków spółdzielczych w bardziej ryzykowną działalność generującą m.in. dochody nieodsetkowe.

Cel i metodyka badań

Celem pracy jest ocena zmian, jakie zaszły w strukturze wyniku działalności bankowej w bankach spółdzielczych w Polsce w okresie utrzymywania się historycznie najniższych stóp procentowych. Badania są próbą odpowiedzi na pytanie,

¹Banki centralne ustanowiły ujemną wartość oprocentowania jednego lub większej liczby instrumentów polityki pieniężnej, m.in. oprocentowanie przyjmowanych depozytów, funduszy pożyczanych bankom czy też operacji otwartego rynku; zob. strony internetowe: Europejski Bank Centralny – www.ecb.eu, Narodowy Bank Danii – www.nationalbanken.dk, Narodowy Bank Szwecji – www.riksbank.se, Bank Japonii – www.boj.or.jp, Narodowy Bank Węgier – www.mnb.hu.

²Na temat obniżania się wyników odsetkowych i narastania ryzyka stopy procentowej w otoczeniu historycznie niskich stóp procentowych informowano m.in. w: Deutsche Bundesbank [2015], Banco de España [2016], Banca D'Italia [2016], National Bank of Belgium [2016].

czy środowisko niskich stóp procentowych przyczynia się do zmniejszenia udziału wyniku odsetkowego w wyniku działalności bankowej w grupie banków spółdzielczych. Zagadnienie to jest istotne dla stabilności działania tych banków, gdyż wynik odsetkowy jest ich dominującym źródłem dochodów oraz gwarantem dobrej sytuacji kapitałowej i dalszego rozwoju.

Analizą objęto lata 2009–2017, w tym okres utrzymywania historycznie najniższych stóp procentowych w Polsce, tj. lata 2015–2017. Do realizacji celu badań posłużono się analizą porównawczą danych bankowych publikowanych na stronach internetowych Europejskiego Banku Centralnego, Narodowego Banku Polskiego i Urzędu Komisji Nadzoru Finansowego.

Analizie porównawczej poddano m.in. wysokość oprocentowania kredytów i depozytów w sektorach bankowych Polski i innych państw Europy Środkowo-Wschodniej (EŚW), strukturę dochodów sektora bankowego w tych krajach, a także wielkości odsetkowych i nieodsetkowych dochodów uzyskiwanych przez banki spółdzielcze. Ponadto porównano zmiany zachodzące w strukturze wyniku działalności bankowej dla kilku grup banków spółdzielczych sklasyfikowanych według wielkości ich aktywów.

Dalsza część artykułu ma następującą strukturę. W następnej sekcji przedstawiono wnioski z analizy literatury przedmiotu, a w kolejnych: analizę zmian, jakie zaszły w strukturze produktowej sektora bankowego w krajach EŚW, w Polsce oraz w strukturze wyniku działalności banków spółdzielczych. Całość badań podsumowano we wnioskach.

Dywersyfikacja dochodów banków – przegląd literatury

Ekspansja produktowa banków rozpoczęła się w Stanach Zjednoczonych i Unii Europejskiej w latach 80. XX w. Zwieńczeniem tego procesu było przyjęcie regulacji zezwalających bankom na oferowanie dodatkowych usług finansowych, m.in. prowadzenie działalności inwestycyjnej i ubezpieczeniowej. Deregulacja ta była możliwa dzięki, odpowiednio, ustawie o modernizacji usług finansowych z 1999 r. (Gramm–Leach–Bliley Act, tzw. Financial Services Modernization Act) i dyrektywie Rady 89/646/EWG z 1989 r. Nowe przepisy zezwoliły bankom na istotne rozszerzenie zakresu oferowanych produktów oraz poprawiły możliwości dywersyfikowania i stabilizowania dochodów. Z dobrodziejstwa tych regulacji mogły skorzystać głównie duże banki komercyjne, mające na tyle liczną grupę klientów, aby móc wykorzystać ekonomię zakresu polegającą na rozszerzeniu oferty o niebankowe usługi finansowe generujące dochody nieodsetkowe, a także ekonomię skali pozwalającą na zrealizowaniu tego zadania przy ponoszeniu stosunkowo małych kosztów jednostkowych.

Intensywne rozszerzanie asortymentu usług nie zawsze przynosiło bankom pozytywne skutki. Demirguc-Kunt i Huizinga [2010] badając banki amerykańskich działające w latach 1995–2007, zauważyli, że podmioty, w których straty z tytułu zmniejszających się dochodów z działalności kredytowej starały się zrekompensować dochodami nieodsetkowymi generowanymi z takich działalności jak obrót papierami wartościowymi czy sekurytyzacja kredytów. W krótkim horyzoncie czasowym strategia ta przynosiła pozytywne efekty polegające na wzroście dochodów nieodsetkowych. W długim jednak przyczyniała się do zmniejszenia dochodowości banków i wzrostu ryzyka kredytowego, a w niektórych przypadkach upadku banków.

Badania banków amerykańskich działających w latach 1989–2001 prowadzone przez DeYounga i Rice [2004] wykazały, że w tym czasie udział nieodsetkowych dochodów w dochodach ogółem wzrósł do 40%. Zauważono też, że w relacji do dochodów odsetkowych miały one charakter komplementarny.

Na niekorzystne efekty znacznego angażowania się banków w produkty generujące dochody nieodsetkowe wskazali Stiroh i Rumble [2006]. Zauważyli oni, że wprowadzanie w latach 1997–2004 nowych operacji generujących dochody nieodsetkowe w amerykańskich holdingach finansowych stało się źródłem dodatkowego ryzyka, gdyż dochody nieodsetkowe były znacznie mniej stabilne od pozostałych i pogorszyły efektywność kosztową i dochodowość. Z kolei Williams [2016], a także Bikker i Vervliet [2017] badając banki amerykańskie działające w pierwszej dekadzie lat 2000, dostrzegli korzyści ze specjalizacji w prowadzeniu działalności bankowej. Mniejszym ryzykiem charakteryzowały się podmioty o dochodach generowanych ze sprzedaży wąskiej grupy produktów bankowych.

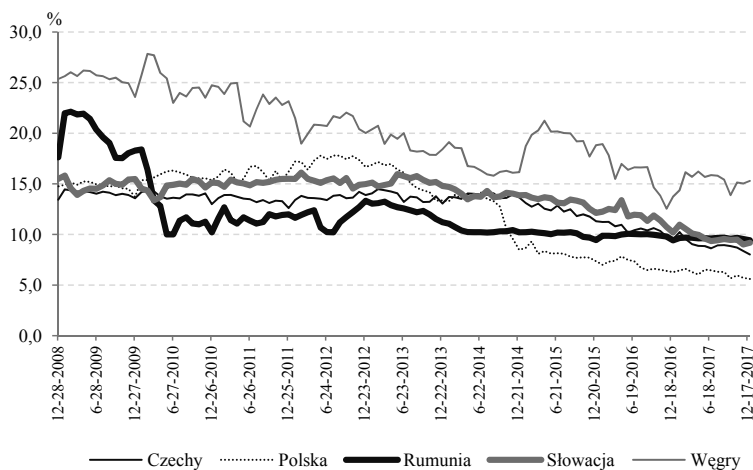
Badania prowadzone na grupie małych lokalnych bankach (ang. *community banks*) analizują także zagadnienie potrzeby dywersyfikacji dochodów w tej grupie banków. Stiroh [2004] zauważył korzyści osiągane przez banki lokalne w wyniku dywersyfikacji grup kredytobiorców, a także dzięki wprowadzeniu usług nieodsetkowych. Twierdził on, że małe banki w ramach swojego obszaru działania powinny również dążyć do wykorzystywania efektu skali. Z kolei w raporcie Federal Insurance Corporation z 2012 r. poświęconym bankom lokalnym odnotowano, że w znacznym stopniu dochody tej agencji są uzależnione od marży odsetkowej i mają mniejszą szansę na dywersyfikowanie swoich dochodów o dochody nieodsetkowe. Na podobną strukturę dochodów banków lokalnych i ograniczoną możliwość ich dywersyfikacji wskazują badania prowadzone przez analityków Systemu Rezerwy Federalnej [Amel i Prager 2014].

Zmiany w strukturze dochodów banków

Począwszy od 2008 r. Europejski Bank Centralny i banki centralne państw członkowskich spoza strefy euro systematycznie obniżały oficjalne stopy procentowe. Działania te doprowadziły do obniżenia przez banki komercyjne oprocentowa-

nia kredytów i depozytów. W krajach strefy euro zmiany polityki monetarnej EBC najsilniej oddziaływały na koszty kredytowania przedsiębiorstw, które charakteryzowały się największymi spadkami i największą zmiennością.

W krajach EŚW banki silnie zareagowały na zmiany polityki monetarnej banków centralnych. Spadki oprocentowania kredytów były uzależnione m.in. od poziomu ryzyka panującego w poszczególnych gospodarkach. W krajach o niższym długoterminowym ratingu (Węgry i Rumunia) w latach 2009–2017 oprocentowanie kredytów obniżyło się znacznie silniej niż w Czechach, Polsce i na Słowacji. Na Węgrzech i w Rumunii można zauważyć większą w stosunku do pozostałych krajów zmienność oprocentowania kredytów (rys. 1).

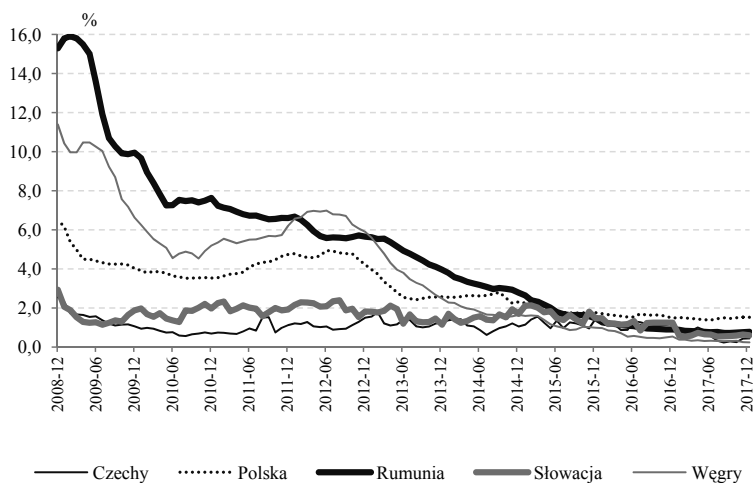
Rysunek 1

Oprocentowanie kredytów konsumpcyjnych w krajach EŚW

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych EBC.

Podobnie dynamicznie zmieniło się oprocentowanie depozytów w krajach EŚW. W latach 2009–2017 w Polsce oprocentowanie depozytów gospodarstw domowych obniżyło się o ok. 5 p.p. Największe spadki oprocentowania depozytów zanotowano w Rumunii i na Węgrzech, odpowiednio 15 i 11 p.p., a najmniejsze w Czechach – ok. 2 p.p. (rys. 2).

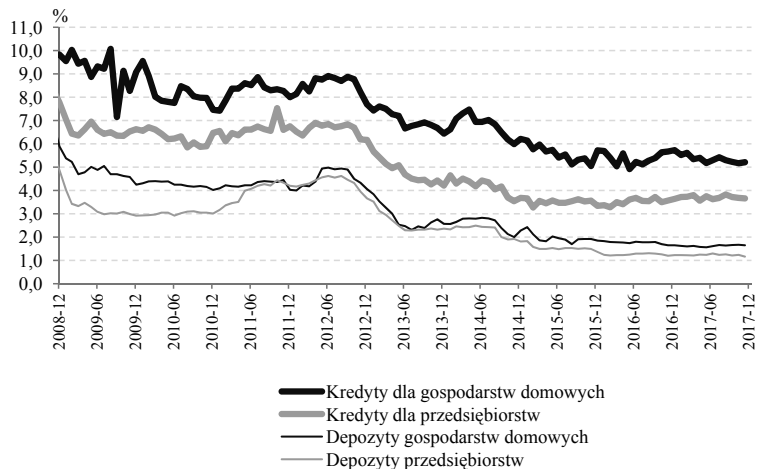
Szybsze tempo dopasowywania oprocentowania depozytów niż kredytów, szczególnie w latach 2012–2015, spowodowało, że różnica między oprocentowaniem kredytów i depozytów zwiększała się mimo obniżenia w tym samym okresie referencyjnej stopy procentowej przez banki centralne, m.in. EBC z 1 do 0,05% czy NBP z 4,5 do 1,5%. Różnica ta silnie wzrastała w przypadku kredytów udzielanych gospodarstwom domowym, a szczególnie dla kredytów konsumpcyjnych. W Polsce mimo utrzymywania od marca 2015 r. przez NBP historycznie najniższej stopy referencyjnej różnica między oprocentowaniem kredytów a oprocentowaniem

Rysunek 2

Oprocentowanie depozytów terminowych gospodarstw domowych do roku w krajach EŚW

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych EBC.

depozytów nieznacznie się zwiększyła (rys. 3). Wynikało to m.in. z szybszego tempa obniżania przez banki oprocentowania depozytów niż kredytów. Taki sposób zarządzania stopami procentowymi przez banki sprawił, że wynik odsetkowy i marża odsetkowa netto w polskim sektorze bankowym utrzymywały się na stosunkowo stabilnym poziomie³.

Rysunek 3

Oprocentowanie wybranych kategorii kredytów i depozytów w Polsce

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych NBP.

³Marża odsetkowa netto (NIM, wynik odsetkowy w relacji do średniej wartości aktywów) między III kwartałem 2015 r. a IV kwartałem 2016 r. dla całego sektora bankowego wzrosła z 2,23 do 2,32% [NBP 2017].

Zmiany wielkości marży odsetkowej uzyskiwanej przez banki w okresie obowiązywania niskich stóp procentowych w zróżnicowany sposób wpłynęły na strukturę wyniku działalności banków w różnych krajach UE. W krajach strefy euro, m.in. Niemcy i Słowacja, utrzymywanie przez EBC stóp procentowych na poziomie zbliżonym do zera przyczyniło się do zauważalnego zmniejszenia się udziału wyniku odsetkowego w całkowitych dochodach banków (tab. 1). Jednocześnie wzrosło znaczenie dochodów z prowizji i opłat.

Z kolei w Polsce i Czechach zmiany w strukturze wyniku działalności bankowej miały przeciwny kierunek.

Tabela 1

Struktura wyniku działalności bankowej w sektorach bankowych wybranych krajów UE [%]

Wyszczególnienie		2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Niemcy	A	62,5	63,3	65,5	61,7	62,3	60,6	57,9	59,0	56,5
	B	23,9	25,1	25,5	25,8	26,8	26,5	26,2	26,7	27,6
	C	13,6	11,6	9,0	12,5	10,9	12,9	15,9	14,3	15,9
Czechy	A	61,6	70,2	71,7	67,4	66,7	69,8	67,2	65,5	64,1
	B	21,4	23,8	23,6	21,7	22,3	21,5	21,0	19,7	18,9
	C	17,0	6,0	4,7	10,9	11,0	8,7	11,8	14,8	17,0
Polska	A	53,5	57,1	60,2	59,4	58,9	64,8	63,5	63,5	67,3
	B	26,7	27,3	26,3	25,3	25,6	24,5	25,4	22,3	23,8
	C	19,8	15,6	13,5	15,3	15,5	10,7	11,1	14,2	8,9
Słowacja	A	81,7	79,4	78,7	76,4	74,8	76,4	75,4	74,7	77,1
	B	17,2	19,8	20,0	21,0	22,3	22,6	23,8	22,6	21,2
	C	1,1	0,8	1,3	2,6	2,9	1,0	0,8	2,7	1,7
Węgry	A	70,0	83,2	86,4	86,4	82,1	75,3	69,8	61,2	61,4
	B	14,6	14,6	12,6	12,1	16,5	20,8	24,2	33,2	34,4
	C	15,4	2,2	1,0	1,5	1,4	3,9	6,0	5,6	4,2

A, B, C – udział, odpowiednio, wyniku odsetkowego, wyniku z prowizji i opłat, pozostałych dochodów w wyniku działalności bankowej.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych EBC.

Zmiany w strukturze dochodów banków spółdzielczych

Działalność banków spółdzielczych ma bardziej klasyczne cechy od banków komercyjnych. Z tego względu w strukturze ich dochodów działalności bankowej udział dochodów z operacji finansowych i walutowych wynosił ok. 1%. Wynik odsetkowy i wynik z prowizji stanowią niemal całkowite źródła dochodów [KNF 2018]. Średni udział dochodów odsetkowych wynosił ok. 74% w porównaniu do 60% w bankach komercyjnych. Z kolei udział wyniku z prowizji utrzymywał się na poziomie ok. 25% (tab. 2).

Tabela 2

Wynik odsetkowy i wynik z prowizji w relacji do wyniku działalności bankowej i aktywów banków spółdzielczych [%]

Rok	W.O. / / W.Dz.B	W.P. / / W.Dz.B	P.O. / / Aktywa	K.O. / / Aktywa	W.O. / / Aktywa	W.P. / / Aktywa	W.Dz.B / / Aktywa
Banki spółdzielcze							
2017	76,3	22,7	3,2	0,8	2,4	0,8	3,7
2016	74,5	23,5	3,2	0,8	2,4	0,9	3,6
2015	74,3	24,0	3,6	1,0	2,6	0,9	3,9
2014	75,9	22,9	4,4	1,5	2,8	1,0	4,3
2013	75,3	24,0	4,9	2,1	2,9	1,1	4,4
2012	77,1	22,0	6,2	2,7	3,5	1,2	5,3
2011	75,0	23,7	5,9	2,4	3,5	1,3	5,4
2010	72,4	26,4	5,6	2,3	3,4	1,4	5,3
2009	70,7	27,8	5,5	2,3	3,2	1,5	5,5
Duże banki spółdzielcze o aktywach powyżej 500 mln zł							
2017	79,5	19,4	3,8	1,0	2,8	0,7	3,6
2016	76,7	20,5	2,9	0,8	2,0	0,5	2,7
2015	77,8	20,2	3,1	1,0	2,1	0,5	2,7
2014	80,3	18,3	3,9	1,5	2,4	0,5	3,0
2013	78,6	20,2	4,4	2,1	2,2	0,6	2,9
2012	79,8	18,8	5,5	2,6	2,9	0,7	3,6
2011	78,4	19,9	5,2	2,3	2,9	0,7	3,7
2010	75,4	22,8	4,9	2,1	2,8	0,8	3,7
2009	72,7	25,0	6,7	3,1	3,6	1,2	5,0
Małe banki spółdzielcze o aktywach poniżej 100 mln zł							
2017	73,3	26,0	3,6	0,7	2,9	1,0	4,0
2016	72,3	26,1	2,7	0,5	2,2	0,8	3,0
2015	72,5	26,6	3,0	0,6	2,4	0,9	3,3
2014	73,5	25,8	3,6	0,9	2,7	0,9	3,7
2013	74,0	25,8	4,1	1,3	2,9	1,0	3,9
2012	76,1	23,5	5,2	1,6	3,6	1,1	4,7
2011	73,7	25,3	4,9	1,5	3,4	1,2	4,6
2010	71,9	27,2	4,8	1,4	3,3	1,3	4,6
2009	70,5	28,5	6,3	2,0	4,3	1,8	6,1

W.Dz.B. – wynik działalności bankowej, W.O. – wynik odsetkowy, W.P. – wynik z prowizji, K.O. – koszty odsetkowe, P.O. – przychody odsetkowe.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych KNF.

Struktura wyniku działalności bankowej zauważalnie zmieniła się między 2009 a 2017 r. Mimo spadku stopy referencyjnej NBP z 3,5 do 1,5% udział wyniku odsetkowego wzrósł z 71 do 76%. Oznacza to, że w otoczeniu niskich stóp procentowych banki spółdzielcze opierające swą działalność na klasycznej bankowości znacznie silniej aktywizują działalność ukierunkowaną bardziej na dochody odsetkowe niż nieodsetkowe. Sprawia to, że mimo utrzymania się niskich stóp procentowych banki spółdzielcze miały zdolność do pozostania na stabilnym poziomie dochodów z działalności odsetkowej.

Między latami 2009 a 2017 wynik odsetkowy w relacji do aktywów zmniejszył się tylko o 1,1 p.p. Było to rezultatem większej redukcji kosztów niż przychodów odsetkowych – w okresie od ostatniej obniżki stóp procentowych w marcu 2015 do końca 2017 r. koszty odsetkowe w relacji do aktywów zmniejszyły się o 0,5 p.p., a przychody odsetkowe o 0,8 p.p.

Zmiany w strukturze wyniku działalności bankowej nie miały jednak jednolitego charakteru dla całego sektora banków spółdzielczych. Stan dochodów odsetkowych mogły głównie poprawiać większe banki posiadające liczniejszą sieć placówek i mające większe możliwości udzielania kredytów. Szczególnie w latach 2011–2014 największe banki spółdzielcze rozszerzyły geograficzny obszar działania o duże aglomeracje miejskie [NBP 2015]. Sprawiało to, że w latach 2009–2017 w tej grupie banków udział wyniku odsetkowego w wyniku działalności bankowej wzrósł z 72,7 do 79,5% (tab. 2). Z kolei w małych bankach spółdzielczych mających mniejsze możliwości kredytowania bez opcji zbyt silnej redukcji oprocentowania depozytów wynik z prowizji uznawany był jako istotny element całkowitych dochodów. Jego udział w latach 2009–2017 zmniejszył się o 2,5 p.p. w małych bankach spółdzielczych, a w dużych bankach spółdzielczych o 5,6 p.p.

Takie kierunki zmian udziału wyniku z prowizji są zgodne z wnioskami De-Younga i Rice [2004], według których w przypadku silnego wzrostu działalności odsetkowej dochody nieodsetkowe są komplementarne dla dochodów odsetkowych, co zauważa się w przypadku dużych banków spółdzielczych. Z kolei w małych bankach spółdzielczych, o umiarkowanym wzroście działalności odsetkowej, dochody nieodsetkowe są substytucyjne dla dochodów odsetkowych i stają się istotnym elementem ich całkowitych dochodów, dając możliwość do ich dywersyfikacji.

Podsumowanie

Łagodna polityka monetarna prowadzona przez banki centralne po światowym kryzysie finansowym przyczyniła się do pojawienia się zerowych, a nawet ujemnych referencyjnych stóp procentowych. Wieloletnie utrzymywanie się ultraniskich stóp procentowych spowodowało zmiany udziału wyniku odsetkowego w wyniku działalności banków, m.in. spadek w krajach strefy euro i wzrost w krajach EŚW spoza strefy euro, w tym w Polsce.

Niskie stopy procentowe motywowały banki w Polsce do zwiększania kredytowania, co przy poprawiającej się sytuacji ekonomicznej kraju przyczyniło się do utrzymania stosunkowo stabilnego poziomu dochodów odsetkowych mimo obniżania stóp procentowych przez NBP. Silniejsze obniżanie oprocentowania depozytów niż kredytów pozwoliło na poprawę wyniku odsetkowego i zwiększenie jego udziału w całkowitych dochodach banków.

W sektorze banków spółdzielczych realizacja strategii klasycznej bankowości sprawiła, że wynik odsetkowy stanowił ok. 75% wyniku ich działalności, a udział ten wzrastał wraz ze spadkiem stóp procentowych. Proces ten nie jest jednak jednolity dla całego sektora. Duże banki spółdzielcze mając większą zdolność do udzielania kredytów, znacznie silniej w porównaniu do małych banków spółdzielczych zwiększyły udział wyniku odsetkowego. W ich przypadku uzyskiwane dochody nieodsetkowe były komplementarne dla dochodów odsetkowych. Małe banki spółdzielcze mając bardziej ograniczone możliwości powiększania akcji kredytowej, w większym stopniu koncentrowały swoją działalność na operacjach generujących dochody nieodsetkowe. Z tego też względu w środowisku niskich stóp procentowych dochody te stanowiły narzędzie do dywersyfikacji dochodów, gdyż były substytucyjne dla dochodów odsetkowych.

Literatura

- AMEL D., PRAGER R., 2014: *Community bank performance: How important are managers?*, Federal Reserve Board Finance and Economics Discussion Series 26.
- Banca D'Italia, 2016: *Financial stability report 2*.
- Banco De España, 2016: *Financial stability report*.
- BIKKER J., VERVLIET T., 2017: *Bank profitability and risk-taking under low interest rates*, DNB Working Paper 560.
- DEMIRGUC-KUNT A., HUIZINGA H., 2010: *Bank activity and funding strategies: The impact on risk and returns*, Journal of Financial Economics 98 (3), 626–650.
- Deutsche Bundesbank, 2015: *Financial stability review*.
- DEYOUNG R., RICE T., 2004: *Non-interest income and financial performance at U.S. commercial banks*, The Financial Review 39, 101–127.
- Druga Dyrektywa Rady 89/646/EWG z dnia 15 grudnia 1989 r. w sprawie koordynacji przepisów ustawowych, wykonawczych i administracyjnych odnoszących się do podejmowania i prowadzenia działalności przez instytucje kredytowe, zmieniająca dyrektywę 77/780/EWG (OJ L 386 z 30.12.1989, s. 1).
- Federal Deposit Insurance Corporation – FDIC, 2012: *FDIC community banking study*.
- Gramm–Leach–Bliley Act. Intergovernmental relations (Public Law 106–102, USC 113 Stat. 1338).
- Komisja Nadzoru Finansowego – KNF, 2018: *Informacja o sytuacji banków spółdzielczych i zrzeszających w 2017 r.*
- Narodowy Bank Polski – NBP, 2015: *Raport o stabilności system finansowego*.

- Narodowy Bank Polski – NBP, 2017: *Raport o stabilności system finansowego*.
National Bank of Belgium, 2016: *Financial stability report*.
STIROH K., 2004: *Do community banks benefit from diversification?*, *Journal of Financial Services Research* 25, 135–160.
STIROH K., RUMBLE A., 2006: *The dark side of diversification: the case of US financial holding companies*, *Journal of Banking and Finance* 30, 2131–2161.
WILLIAMS B., 2016: *The impact of non-interest income on bank risk in Australia*, *Journal of Banking and Finance* 73, 16–37.

Do low interest rates reduce the share of interest income of cooperative banks in Poland?

Abstract: The unconventional monetary policy pursued by central banks after the global financial crisis led to the appearance of zero or even negative interest rates. Based on data from the European Central Bank, the Narodowy Bank Polski and the Komisja Nadzoru Finansowego (Polish Financial Supervision Authority) of for the years 2009–2017, it was noticed that the long-term maintenance of ultra-low interest rates contributes to lowering the net interest margin and the share of interest income in the income from banking operations in the euro area countries. There was an opposite process in Poland and other Central and Eastern European countries. Lower interest rates were conducive to increasing lending and increasing the share of net interest income. Large cooperative banks, extending the area of activity to large urban agglomerations pursued a strategy similar to that of commercial banks. Small cooperative banks with limited possibilities of increasing lending increased their share of both interest and non-interest income in much slower pace. The results indicate that for interest income, the non-interest income in large cooperative banks are of complementary character, and in small banks – of substitutive character and are a tool for their income diversification.

Key words: financial intermediation, bank, interest rates

JEL classification: G000, G210, E43

Otrzymano: 5 stycznia 2018 r. / Zaakceptowano: 24 maja 2018 r.
Received: 5 January 2018 / Accepted: 24 May 2018